

Egy irodalmár töprengései Trianonról

Némiképpen formabontó módon, teljesen más aspektusból szeretném megközelíteni Trianon kérdését, mint ahogyan eddig szó esett róla. Teszem mindezt azért, mert az az érzésem, hogy ha nem fogunk itt, legalább mi magunk, valóban mélyreható vizsgálatokat végezni Trianonról, és azokat a nagyon kínos és keserves igazságokat kimondani vele kapcsolatban, amit eddig – úgy tűnt nekem – kerülgettünk Trianon valóságos okaival kapcsolatban, akkor igazából nem sokat végeztünk. Mire gondolok első sorban? Arra, hogy itt eddig döntően a múlt boncolgatása és feszegetése volt a téma, márpedig véleményem szerint Trianonnal kapcsolatosan arról kellene beszélnünk, hogy mi most a feladatunk, mit kellene és mit lehet tenni ebben a kérdésben. Sajnos, a mai magyarság állapotára is fájdalmasan igaz Berzsenyi Dániel *A magyarokhoz (I)* című ódájának épp kétszáz évvel ezelőtt leírt sora: *Mi a magyar most? - Rút sybarita váz*. A szibaritákról köztudott, hogy az ókorban gyávaságukról és elpuhultságukról lettek ismertté.

Meggyőződésem, bajaink első oka az, hogy már sok-sok évtizede, elsősorban intellektuálisan, gyávák vagyunk Trianon kérdésében. Ez a gyávaság egyesek retorikájában bölcsességgé metamorfizálódik, mások ezt politikus-ságnak nevezik, s többek frazeológiájában a diplomatisma megfogalmazásokat jelenti ugyanez. Valójában nem erről van szó. Valójában arról van szó, hogy gyávák vagyunk. Gyávák vagyunk kimondani az igazságainkat. Sajnos ma is, mint immáron hatvan éve mindig, ez okozza az igazi tragédiánkat. Meggyőződésem ugyanis, hogy Trianon nem egy történelmi esemény csupán, sokkal inkább gyengeségünk, önfeladásunk szimbóluma, amely máig él, és már beleivódott a mindennapjainkba is. Pedig a Trianon-szindróma az európai politikában ma is gyakran előfordul. Csak egyetlen példát hadd mondjak, Koszovó esetét. Hogy Trianon mennyire élő valóság, azt Koszovó példája bizonyítja. Amikor az Európai Unióban fölvetődik Koszovó státusának kérdése, akkor jön a szlovák miniszterelnök, aki hihetetlen agresszivitással és idegességgel azzal érvel, hogy ha Koszovónak megadják a függetlenséget, akkor következik majd Trianon revíziója, mert precedens alapon a szlovákiai magyarok is kérni fogják függetlenségüket, aztán meg jönnek a romániai magyarok is és a többiek sorban. Élő bizonyítéka ez annak, hogy Trianon nem pusztán egy lezárt történelmi esemény, nem a múltban megtörtént dolog

csupán, amit feszegetnünk kell, vagy elmélnünk róla. Ha ennyi volna, akkor azoknak lenne igazuk, akik azt a történelemkönyvek lapjaira utalják, és azt mondják, hogy erről a problémáról beszéljenek a történészek. Én szeretném, ha pontosan ezt kerülnék el! Trianon előzményei eléggé közismertek, mégsem teljesen azok, ezért egy-két mondatot megérdemelnek részünkről is.

Az első Trianont a magyar nemzet már 1920 előtt elszenvedte. Ezt le kell szögeznünk. A történelmileg bekövetkezett eseményt ugyanis megelőzte egy szellemi Trianon a XX. század első két évtizedében! Csupán egy-két motívumot szeretnék kiemelni. Az első ilyen a *Nyugat* című irodalmi folyóirat megjelenése. Nagyon kevesen és keveset beszélünk róla – ám irodalomtörténészként én nem tehetek mást, mint erről szólni; arról ugyanis, hogy a *Nyugat*, amelyet ma minden irodalomtankönyv a magyar irodalmi haladás és progresszió zászlóshajójának tart, roppant megosztó szerepet is játszott a magyar kultúrában. A *Nyugat* – elsősorban irodalomkritikai – tevékenysége nyomán szakadt ketté a magyar irodalom népies és urbánus vonalra. Ne felejtjük el, hogy ebben a lapban jelent meg először az a fajta liberális, kozmopolita, szabadkőműves indíttatású szellemiség, amelyik majd egyenesen elvezet 1920-hoz! Beszélünk kell erről, mert ha nem, úgy járunk, mint azok az évtizedek óta Trianonról papoló elődeink, akik mindent elmondtak róla, csak a lényegét nem! Nos, a magyar kultúra kettészakítása 1920 előtt kezdődött, és az első világháború végére sikeresen be is fejeződött. A legnagyobbak, a *Nyugat* legnagyobbjai – Ady, Kosztolányi, Babits, Tóth Árpád, Juhász Gyula – nem mentek el a háborúba harcolni. Gyóni (Áchim) Géza 1914 decemberében írja meg erről híres versét, a *Csak egy éjszakára...* címűt. S ebben azt írja: „*Csak egy éjszakára küldjétek el őket*”. (Természetesen nem említi név szerint – ennél sokkal nagyobb költő volt -, de a nyugatosokra gondolt.) Ady Endre például többször mentette fel magát az akkori hadügyminiszternél.* Ő – akit én mint költőt természetesen irodalmunk legnagyobbjai közé sorolok (ugyanez emberségére nem áll) – azt írja 1915-ben egy levélben Hatvany Lajosnak, hogy „*ez a háborús céció majd szépen lecseng*”... Mindezt akkor írja, amikor mindenki tudta, hogy az ezeréves Magyarország ebben a háborúban élethalálharcát vívja! Ady Endre levelezését (három kötetben) mint irodalomtörténész tanítom.

Lehetetlen nem észrevenni a nyugatosok viselkedésének legfontosabb szellemi hátterét. Ady 1912-ben lépett be a Martinovics-páholyba,¹ Kosztolányi 1916. február 7-én a Március-páholyba,² és 1917-ben alapítója lett a Világ-páholynak,³ amelyről Berényi Zsuzsa irodalomtörténész írja az Irodalomtudományi Közlemények egyik számában: „a Világ páholy irataiból kiderült, hogy az szélsőbaloldali beállítottságú volt”. E páholy hét mesteralapítója között az egyik: Kosztolányi Dezső. És szabadkőműves volt a Nyugat főszerkesztői közül természetesen Ignotus is, aki 1906-ban lépett be a Demokrácia-páholyba;⁴ és Hatvany Lajos, a nagylelkű mentor és kislelkű cenzor.⁵ „Hatvany-t a budapesti törvényszék 1928-ban hét évi fegyházra és félmillió pengő kártérítésre ítélte, öt rendbeli nemzetgyalázás, a magyar állam és a magyar nemzet megbecsülése ellen irányuló büntetőben mondta ki bűnösnek, és még százezer pengő kaució ellenében sem helyezték szabadlábra”.⁶ Ezt egyetlen irodalomkönyvben sem lehet olvasni báró Hatvany Lajosról, pedig a tény tény marad. Nos, ez a lap volt az – különösen irodalomkritikai munkásságával –, amelyik először osztotta ketté a magyar irodalmat.

Így lett aztán, hogy a nemzeti konzervatív-polgári középosztályhoz tartozó olvasóközönség az *Új Időket* olvasta – Herczeg Ferenc lapját –, a nagyvárosi, nagyon is karakteresen körülírható polgárság egy része pedig a Nyugatot. E lapok olvasótáborának nagyságáról álljon itt egyetlen beszédes számadat: a Nyugatot, amikor az a legnagyobb példányszámban jelent meg, 900 példányban adták el a királyi Magyarországon. Az *Új Időket* ugyanekkor 30 ezer példányban. Ez volt Herczeg Ferenc irodalmi hetilapja. Ezeket a tényeket sem lehet egyetlen magyar irodalomkönyvben elolvasni. Az egyetemeken – az ország néhány egyetemén is – csak kevesen tanítják.

Kulturális értelemben így, ebben az állapotban érkezünk el Trianonhoz. A Nyugat akkori irodalomkritikusai minderről, ami nem az ő szemléletüket tükrözte, kimondták, hogy retrográd, múltba mutató, félfeudális, reakciós, magyarkodó. Ezt mondták az úgynevezett konzervatív magyar nemzeti irodalomról is. Herczeg Ferenc nem véletlenül alapította meg 1911-ben a *Figyelőt*, azt az irodalomkritikai folyóiratot, amely részben a Nyugat bírálataira válaszolt, és patrióta szemszögből mutatta be a magyar irodalmat. Igen, így, ebben a megosztott, megtévesztett és legyengített magyar kultúrtudat-állapotban jutunk el Trianon kapujához.

Irodalmunk 1920 és 1945 közötti időszaka a legérdekesebb és legizgalmasabb korszaka az egész magyar irodalomtörténetnek. Bizonyítékul ismét csak néhány példát említek erről a korszakról. A kezdőpontot természetesen Trianon jelöli ki, az ezeréves magyar nemzet történetének legnagyobb traumája, melyben végzetesen szétvált a politikai értelemben vett magyar állam és a Kárpát-

medence akkori legnagyobb nemzete, a magyar nemzet fogalma. Ez az a korszak, amelynek átfogó, elfogulatlan értékelése mindmáig hiányzik. Ez nemcsak politikai és történeti szempontból igaz, hanem a művészetek, benne az irodalom értékelvű megközelítése szempontjából is.⁷

Alig ért véget a II. világháború Magyarországon, máris folytatódott a megszállás – csak ez most szovjet részről történt –, és az 1948-ra teljessé váló kommunista politikai diktatúra mellé csendesen, de tökéletesen szervezett formában felsorakozott a nézetdiktatúra és az ízlésterror is. Ez volt az úgynevezett Révai-korszak. E korszak szégyenei közé tartozik például az, amikor több esztendőn keresztül Babits Mihályt – ekkor először – száműzték a magyar irodalomtankönyvekből. Kevesen tudják, hogy mi volt a valódi ok. Babits két esztendőn keresztül osztályfőnöke volt Szegeden egy Rákosi (Róth) Mátyásként bekeresztelt magyar ifjúnak, akiről Babits mint osztályfőnök véleményt írt. Szekszárdon, a Babits-házban, nemrég még látható volt az a tabló, ahol középen Babits Mihály ül, a bal felső sarokban pedig az ifjú Rákosi Mátyás áll. Rákosi soha nem felejtette el Babitsnak azt a negatív jellemzést, amit gyerekkorában ő róla írt. Révainak személyes utasítást adott arra vonatkozólag, hogy Babitsot száműzni kell – mégpedig klerikalizmusa miatt – a magyarirodalom-tankönyvekből. De nehogy azt higgyék, hogy Babits Mihály szelektív megítéltetése és életművének megcsonkítása által torzított bemutatása itt abba is maradt! Hogy milyen volt, hogyan működött a magyar szocializmus politikai rendszerében a kifinomult nézetdiktatúra és ízlésterror, illusztrációként hadd emeljek ki egy nagyon-nagyon meglepő dolgot! Kezemben tartom Babits Mihály összegyűjtött verseinek az 1968-as kiadását. A Szépirodalmi Könyvkiadó jelentette meg ezt a művet. A kötet végén ezt lehet olvasni: „*Gyűjteményünk nem tartalmazza a költő néhány olyan versét, amely irredenta hangjával sértené a szomszéd népek nemzeti érzését. Elhagytuk a következő költeményeket: Vászár, Szittál-e lassú mérgeket?, Csonka Magyarország, Áldás a magyarra, Erdély. Ugyanilyen okokból elhagytuk a következő versek egyes versszakát is: Dal az esztergomi bazilikáról 4. versszak, Hazám 3. versszak, Ezerkilencszáznegyven 3. versszak.*”

*A szerkesztőbizottság tagjai: Éder Zoltán, Illyés Gyula, Keresztury Dezső – Babits Mihály irodalmi hagyatékának gondozói. A versek szövegét Rozgonyi Iván szerkeztette. Szaklektor: Szabolcsi Miklós.*⁸

Így válnak, válhatnak fájdalmasan igazgá Illyés Gyula *Egy mondat a zsarnokságról* című művének sorai önmagára is. Természetesen nem Illyés vagy Keresztury a bűnösök, ők is csak elszenvedői a korszak nézetdiktatúrájának, ám kétségtelen tény, hogy így jobban megérthető e generációk fájdalmas közönye Trianonnal kapcsolatban. Talán e példák nyomán jobban érthető, mit jelent az,

hogy ízlésterror és nézetdiktatúra, és milyen iszonyatos következményei lehetnek. Például azt jelenti, hogy Trianon fájdalma azért él ma kevésbé bennünk, és azért nem él a minket követő generációkban, a mostani fiatalokban szinte egyáltalán, mert – ahogy mondani szokás – amiről nem tudunk, az nem fáj. Ezért tart még ma is trianonunk; ezért nem beszélhetünk Trianonról, csak folyamatos trianonokról; ezért van, hogy a nemzeti gyász napját követhette a nemzeti szégyen napja: 2004. december 5-e. Egy egészséges, szabad, ép kultúrájú Magyarországon ez nem történhetett volna meg.

Azért történhetett meg mégis, mert az akkori hatalom gondosan ügyelt arra 1945 után, hogy a magyar nép kollektív kulturális tudatából még az írmagját is kiirtsák Trianon emlékének. Fel nőhettek generációk, amelyek azt hihették, hogy ismerik Babits Mihály teljes költészetét. Persze ismerhették is, e nélkül a nyolc vers nélkül. Azt hihették, hogy ismerik Kosztolányi Dezső életművét, mert tanultak róla az általános és a középiskolában. Persze ismerhették is, de csak Kosztolányi híres műve, a *Vérző Magyarország* nélkül,⁹ amelyet az író Horthy Miklós bevezetésével jelentetett meg, saját pénzén. Azt hihették, hogy ismerik Juhász Gyula költészetét, mert soha nem tanították nekik a *Testamentum*¹⁰ csodálatos sorait: „Szeretnék néha visszajönni még”, melyben megkérdi, „Van-e még magyar dal Váradon?”, és eldalolja mindazokat a nyomorúságokat és keserveket, amelyeket 1920 kapcsán végigélt. A felsorolás nem véletlenszerű. Irodalmunk ezen óriásai mind nyugatosok! Trianon traumája azonban nekik is fáj. A trauma akkora volt, hogy az a Kosztolányi, aki a leginkább szélsőbaloldali 1917-es Világ-páholy tagja volt, megszerkesztette a *Vérző Magyarországot*, és megjelentette benne az *Égi jogász* című novelláját. Olvassák el! Szerintem nem sokan ismerik. Az írás egy parasztemberről szól, aki a román bevonuláskor igaztalanul kap néhány pofont, és ebbe beleőrül, majd belepusztul. Kosztolányi Dezső nemcsak *Pacsirtát* írt, nemcsak *Édes Annát*, de írt *Égi jogászt* is.

„Nyilvánvaló, hogy az irodalomtörténet-írás, az irodalom tanítása az osztályharc eszköze lett. A kommunizmus négy évtizede alatt nem esztétikai értékközvetítési alapon került be valaki az irodalmi kánonba, hanem elsősorban világnézeti szempontok határozták meg az írók, költők helyét. Az elsődleges válogatási szempont a baloldaliság, az internacionalizmus (kozmetopolitizmus) és az ateizmus volt. A keresztény, nemzeti szellemiségű írókat és életműveket – lehettek azok bármilyen értékesek is – az osztályharc nevében kitorölték a magyar irodalomkönyvekből, az irodalomtörténeti munkákból és ezáltal a magyar kulturális köztudatból.”¹¹ Elgondolkodtató egyébként, hogy az 1945-ös Barta-Kovalovszky-Waldapfel-féle irodalomkönyv¹² – az akkori 18 évesek számára írt középiskolai tankönyv – még együtt képes tárgyalni és

bemutatni József Attilát, Szabó Dezsőt, Gyóni Gézát és Reményik Sándort. Elgondolkodtató, hogy 1945-ben ilyen tankönyv jelenhetett meg Magyarországon, pedig túl vagyunk a II. világháborún!

Az irodalmi művek és alkotók osztályszempontú megközelítésének szélsőséges példaként említettem az előbb Babitsot, 1968-ból. Talán így érthetőbb, hogy miért állítom: Trianonnak nem az az igazi szörnyűsége, hogy elvettek országunkból kétharmadnyi területet, nem az, hogy elvették a lakosság több mint felét, elorozták iparának, mezőgazdaságának meghatározó részét, és ezáltal halálra ítélték egy nemzetet, hanem az, amikor egy ország értelmisége adja fel létének egyetlen értelmét és célját! Amikor 1968-ban megjelenhet egy olyan Babits-összes, amelyből minden olyan vers – versszakszintig – kiirtva, ami a magyar nemzet legnagyobb kollektív fájdalmáról, Trianonról szól.

Olyan nagy és dermesztően alapos volt e korszak nézetdiktatúrája és az ezzel járó ízlésterror, hogy még a világirodalmi műveket is ugyanezen szempontok alapján csonkították meg, cenzúrázták, gyomláltak ki belőlük mindent, mi nem felelt meg tudattorzító nézeteiknek. Kévéssé ismert tény, hogy Daniel Defoe Robinson Crusoe-ja évtizedekig csak csonkított formában kerülhetett az ifjú magyar közönség elé. Több tucat oldalt gyomláltak ki az eredeti Robinson Crusoe-ból, és csak ebben a formában lehetett 1948 és 1992 között ifjúsági regényként kapni és olvasni. Minden olyan részt, például a többoldalas betéteket, ahol Robinson imádkozik, vagy ahol imádkozni tanítja Pénteket, ahol arról elmélkedik, hogy a keresztény magasabb rendű társadalom, mint mondjuk egy öközösségi, ezeket a részeket az utolsó betűig kigyomlálták belőle. Szintén nem közismert, hogy még a nyolcvanas években is megjelent úgy az *Arany ABC*, hogy az *Isten* szó kimaradt belőle. Ezek ugyanis veszélyes hívószavak voltak. Nos, ugyanilyen veszélyes hívó jelenségnek számított Trianon is. Fel nőtt két-három-négy olyan generáció, amelyek egész egyszerűen nem tudtak róla, hogy mit jelentett valójában e szörnyű trauma. Azt hitették el velünk, hogy olcsó, nacionalista frázis csupán a „magyar fájdalom” kifejezés. Nem tudtak arról sem, hogy ott él mintegy három és fél millió magyar közvetlenül a határaink túloldalán. Ezek azok a generációk, amelyeknek tagjai csodálkozva szokták kérdezni egy-egy áttelepült határon túlitól: *Hű, te hol tanultál meg ilyen jól magyarul?* Ezért volt lehetséges, hogy a közelmúltig nem volt kötelező a magyar iskolákban minden esztendőben, gimnáziumi vagy általános iskolai kirándulás keretében meglátogatni a Kárpát-medence magyarok lakta vidékeit.

Magam a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen, korábban pedig évekig a Károli Gáspár Református Egyetemen tanítottam. Személyesen tanúsíthatom, hogy Budapesten született, Erdélyt sosem látott, disco-kultúrán

szocializálódott, nagyvárosi flaszterlakó fiatal fiúk és lányok a második Wass Albert-regény elolvasása után azt mondták nekem: „Tanár Úr! Menjünk Erdélybe!” Igen, a kimondott szó, a könyv, az írás életveszélyes. Ezért kellett kigyomlálni 1948 után például Trianonról mindent, amit csak lehetett. Így tűntek el vagy be sem kerültek a korszak irodalmi kánonjába olyan nagy magyar írók, mint Herczeg Ferenc, Szabó Dezső, Reményik Sándor, Makkai Sándor, Wass Albert, Nyirő József, Bánffy Miklós, Dsida Jenő, Áprily Lajos,... - sokáig sorolhatnám a neveket. Ha fellapozzuk a mai általános és középiskolai magyartankönyveket, nagy meglepetésben lesz részünk. A szocialista internacionalizmus nevében és jegyében az irodalomkutatás és -tanítás egyszerűen tudomást sem vett arról a tényről, hogy 1920 után külföldi állampolgár lett a magyar irodalom igen jelentős alkotóinak sokasága. Nehogy azt higgyük, Trianon csak annyit jelentett, hogy megcsonkították az országot! Annyit jelentett, hogy megcsonkították a kultúránkat. Márpedig a magyarság a múltjából megtanulhatta volna azt, hogy minden történelmi kataklizma idején úgy reagált, hogy a nagy vereségekre kultúrával válaszolt, és ezáltal képes volt megújulni. Mi volt a magyarság válasza Mohácsra 1526 után? Egy évtizeden belül református kollégiumok rendszerét hozták létre Mezőtúron, Debrecenben, Sárospatakon, Kolozsvárott, Pápán. Ez volt a válaszuk egy kiszorolt, tönkretett, külső és belső erők által meggyengített országban. És jött 1920, az újabb tragikus sorsfordulat. Mivel is válaszoltunk mi magyarok rá? Kultúrával. Báró Klebelsberg Kuno iskolai programot alkotott, meghirdette a kultúrfőlény politikáját, és csodát művelt. Csak Klebelsberg idején volt úgy ebben az országban, hogy a legutolsó kis tanyasi iskolában is képesített tanerő tanított. Azt hiszem, hogy 2012 Magyarországon nem ez a helyzet. Akkor így volt. Ötezer tantermet építettek föl kilenc esztendő alatt egy olyan országban, melyet halálra ítélték, amely meg volt fosztva mindenétől. A nemzet tragédiájára kultúrával válaszoltunk, és erőre kaptunk. Ezért volna fontos a kultúránkat megtartani.

Mit akarnak ma elvenni elsősorban a magyar néptől? Mi a mai Trianonunk? A kultúránk elvesztése. Nehogy azt higgyük, hogy a föld! Ha tőlem valaki megkérdezi, hogy hol van igazabb magyarság, akkor azt mondanám, mint Reményik Sándor 1919-ben: „*A magyarság szíve a Végeken dobog.*” Magyarországot, a magyar kultúrát kell visszaszerezni tehát, mert az halódik, az vész el, azt csatolták el tőlünk. Hogy is írta ezt Márai Sándor 1946-ban a *Naplójában*? „*Az igazi trauma számomra nem az a Magyarország, amely elveszett – a történelmi –, hanem az, amely megmaradt.*”¹³ Magyarországon – bármilyen keserves is kimondanunk – nem a magyar kultúra uralodik ma. Márpedig egy nép csak addig él és győzhet, ameddig meg tudja őrizni a kultúráját.

A kultúra nemzetmegtartó erő. Ezért alakul ki a harmadik irodalmi pólus 1920 után, mert a Nyugat mellett (amely kétségtelen tény, a magyar líra teljes megújulását hozta), illetve a második pólus, a nemzeti középosztályt képviselő konzervatív nemzeti polgári irányzat mellett 1921 után megszületik a harmadik, amely nem más, mint a transzszilvanizmus. Ezt egyetlen tankönyv se tanítja! 1921-ben Kós Károly és Zágony István megírják a *Kiáltó Szót*,¹⁴ amelyben új lózungot tűznek a zászlajukra. Ez a jelszó többé nem az, hogy Magyarország, hanem Erdély. Az ottani irodalomban teret hódít az ún. erdélyiség gondolata, virágzásnak indul a transzszilvanizmus, a nagy erdélyi magyar ébredés. Az egykori statisztikák szerint 1919 és 1924 között 130 napilap, irodalmi, tudományos és szakmai lap, folyóirat, 352 szépirodalmi mű jelenik meg.¹⁵ Ez mutatja azt a hatalmas életerőt, megmaradni akarást, erőfeszítést, amely az akkori erdélyi magyarságban munkálkodott.

És micsoda gyávaság a mai magyarság részéről „elkenni” ezt az egész Trianon témát, és szégyenteljes módon pusztán történelmi problémának beállítani azt! Szégyellnünk kell magunkat nekünk is, mindannyiunknak! Hiszen arról kellene beszélnünk, hogy hogyan szaggassuk szét a láncainkat, és arról, hogy ki-ki a maga helyén mit tudna tenni, hogy ne legyen újabb és újabb Trianonunk!

Mert a mi időnkben jött el a nemzeti szégyen napja is 2004. december 5-én, amikor népünk döntött úgy, hogy nem kell neki több magyar. Igen. Eljött 2004. december 5-e, a nemzeti szégyen napja. Mindenféleképpen ide kívánczok néhány sor: „*Eljött egy nap, mit nem feledsz soha, és nem tudod már, hogy édes vagy-e vagy csak mostoha. Tagadás szülte-e, bűnös szenvedély, romlott szerelem, gyáva rokonvér? Kútmélyi csöndbe lehulló szavak, megszámláltattál, eltaszítottalak.*”¹⁶ Bizonyos, hogy sokan igennel szavaztak ebben a kérdésben. De mégsem mondhatjuk azt a magyar nemzetéről, hogy vagyunk mi, meg vannak ők. Tudomásul kell vennünk, hogy mi *együtt* vagyunk a magyar nemzet! Akár tetszik ez nekünk, akár nem.

Mennyit lehet ebben a helyzetben immáron tennünk? Mert most igazából erre kellene koncentrálni! Igen, vissza kellene venni a Nemzeti Tankönyvkiadót. Én ezt egy kicsit kibővíteném: a magyar iskolát kell visszaszerezni! Minden az iskolán múlik. John Stott mondja: „*Be akarsz vinni valamit egy társadalom tudatába? Vidd be az iskolába, és tíz év múlva a társadalmi gondolkodás része lesz az.*” Könnyen kikövetkeztethető, mi lenne, ha elkezdenénk újra tanítani igazságainkat Trianonról, s a történelemkönyveinkben nem az ál-mértéktartó, szármalasan óvatoskodó megközelítése lenne ennek a témának, mint ami a maiakban van. Ha a románokat éri ugyanez, mit gondolunk, ők is ilyen hűvös távolságtartással beszélnének a maguk Trianonjáról, vagy csak mi va-

gyunk ilyen szibariták még mindig? A szerbek ma élék át a Trianonjukat. Köztudott, ha valaki az ottani, hihetetlenül feszült helyzetben például meg mer szólalni Szabadkán magyarul az utcán, fennáll a veszély, hogy megverik. Reakciójukat természetesen nem helyeslem, sőt magyar lévén, a legmélyebben elítélem. De tudják, miért teszik ezt? Él bennük a nemzeti öffenntartás mindenek- (gyakran igazság-) fölötti ösztöne. Belőlünk ez kiveszett. El kéne gondolkoznunk azon, hogy miért nem vetette föl Trianon, majd annak 1947-es megerősítése a párizsi béke kérdéseit és igazságtalan megoldásait hivatalosan 1990 óta egyetlen magyar kormány sem. Még akkor sem, amikor sorban bomlottak fel határaink mentén azok a Trianonban mesterségesen összetákolt államok (Csehszlovákia, Jugoszlávia – akkori nevén SZHSZ Királyság), amelyek széthullását nem hadi események, hanem az életképtelenségüket bizonyító történelmi realitás idézte elő. Konferenciáztatunk Trianonról, miközben transzparensüket kéne a magasba emelni, és százezerszámra kéne kimmennünk az utcára tiltakozni! És nem tesszük. Mert az újabb generációkban nincsen belső készítés erre. Igen, például ezért kellene iskoláinkat visszaszerezni.

Közhelyszerűen fájdalmas igazság, hogy a magyar nemzet évtizedek óta krízisben van. De ne felejtjük el, a gyengék krízisben élethazugságokba menekülnek, az erősek meg életigazságokba kapaszkodnak.¹⁷ Nekünk azt kellene eldönteni, gyengék akarunk-e lenni, mert akkor élethazugságokba fogunk menekülni, vagy pedig erősek, és végre életigazságokba akarunk kapaszkod-

ni. Mert a történelmi igazságainkat ismerik ám mások is. Nehogy azt higgye valaki, hogy a román vagy a szlovák történészek nem tudják az igazat! Tudják az igazat! De ez az igazság az ő létüket veszélyezteti. Úgy gondolom, hogy Magyarország ebben a helyzetben államférfiakra vár. Ma csak politikusaink vannak, jobb- és baloldalon egyaránt. Nehogy valaki félreértse a gondolataimat! A churchilli meghatározás értelmében az államférfit és a politikust az különbözteti meg, hogy a politikus mindig csak a következő választásokban gondolkodik, az államférfi meg a következő generációkban is. Majd amikor lesznek olyan politikusaink, akik nem a következő választásokat akarják csupán megnyerni, hanem a következő generációkkal föl akarják építeni Magyarországot, akkor tesszük meg az első lépést ahhoz, hogy legyőzzük Trianont, Trianonjainkat.

Amikor egy nemzet végveszélybe kerül – meggyőződésem, hogy a magyarság abba került –, értelmiségének, bármilyen keserves is az, kötelessége önvizsgálatot tartani. Nagy nemzeti kataklizmáink után mindig volt erőnk talpra állni, mert mindig voltak köztünk olyanok, akik irányt jelöltek a sötétségben, utat mutattak a valóság labirintusában. Nem hallgattak a gyávák szirénzavára, s a vakmerők hagymázos handabandázására sem. De bátrak voltak szembenézni a múlt úttévesztéseivel, s a jelen emberfölötti kihívásaival is.

Erre a bátorságra hívom most azokat, akiknek van fülük a hallásra, szívük a jóra, vannak belső parancsai az igazság következetes képviselésére, és kezük a munkára.

¹ Ady Endre művei – levelei. Bp., 1983, Szépirodalmi – 3. kötet, 133. oldal, uo. 152. oldal.

² Barcsay: A szabadkőművesség bűnei. Bp., 1921. Betűrendes névsor, 17. oldal.

³ Berényi Zsuzsanna Ágnes: A szabadkőműves Kosztolányi Dezső. MTA-ITK, 1998-56.

⁴ Uo.

⁵ A Magyarországi Symbolikus Nagypáholy védelme alatt működött páholyok tagjainak névsora. Bp., EKNL, 1921, 342. oldal

⁶ Uo.

⁷ Hetey Zoltán: Ady Endre tragédiája. Magyar ház, Bp., 1999, 197. oldal.

⁸ Takaró Mihály: Wass Albert regényeinek világa. Bp., 122. oldal.

⁹ Babits Mihály Összegyűjtött versek. Bp., Szépirodalmi, 1968.

¹⁰ Kosztolányi Dezső: Vérző Magyarország. Arc kiadó, Reprint kiadás, 1999, 222-234. oldal.

¹¹ Juhász Gyula összes versei. Bp., Szépirodalmi, 1959, 619. oldal.

¹² Takaró Mihály: Wass Albert regényeinek világa. Bp., 122. oldal.

¹³ Barta-Kovalovszky-Waldapfel: Magyar írók Vörösmartytól József Attiláig. A gimnáziumok és leánygimnáziumok 8. osztálya számára. Bp., Cserépfalvi, 1945.

¹⁴ Márai Sándor: A teljes Napló 1946. Helikon, Bp., 2007.

¹⁵ Kiáltó Szó: A magyarság útján. A politikai aktivitás rendszere. Kolozsvár, 1921.

¹⁶ Magyar irodalom tankönyv a 12. osztály számára. Bukarest, 1993, 7. oldal.

¹⁷ Takaró Mihály: Csöndparázson szóforgácsok. Verseskötet. Budapest, Masszi, 2006.

¹⁸ Henrik Ibsen